

2020-07-30
S2020/06224/FS (delvis)

Socialdepartementet

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys
Box 6070
102 31 Stockholm

Uppdrag om tillgänglighet till primärvård i Sveriges landsbygder

Regeringens beslut

Regeringen ger Myndigheten för vård- och omsorgsanalys i uppdrag att kartlägga hur tillgänglighet, såväl fysisk som annan, och kvalitet i primärvården i Sveriges landsbygder ser ut i dag och analysera hur denna kan utvecklas för att främja en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Inom ramen för uppdraget ska myndigheten särskilt analysera vilka förutsättningar som finns i dag för att uppnå en ändamålsenlig kompetensförsörjning och digitalisering samt redovisa kostnadseffektiva åtgärder som ansvariga huvudmän och arbetsgivare vid behov kan överväga för att stimulera en sådan utveckling. I uppdraget ingår också att föreslå hur den nationella, regionala och lokala nivån på ett samhällsekonomiskt effektivt sätt kan främja tillgänglighet till primärvård i landsbygd samt kartlägga hur andra länder stimulerar utvecklingen av primärvården i landsbygd. Vidare ingår i uppdraget att redovisa goda exempel på utveckling och effektiva lösningar för primärvården i landsbygden inom Sverige.

Myndigheten ska genomföra uppdraget i samråd med berörda aktörer, bl.a. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), universitet och högskolor, Arbetsförmedlingen, arbetsmarknadens aktörer samt organisationer som företräder privata utförare inom vården och andra berörda aktörer.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys får använda 1 000 000 kronor under 2020. Kostnaderna ska belasta utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg, anslaget 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård, anslagsposten 1 Professionssatsningen. Medlen utbetalas engångsvis efter rekvisition ställd till Kammarkollegiet. Rekvisitionen ska lämnas senast den 1 december 2020. Medel som inte har utnyttjats ska återbetalas till

Kammarkollegiet senast den 31 mars 2021. Vid samma tidpunkt ska en ekonomisk redovisning lämnas till Kammarkollegiet.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys ska redovisa uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 2 november 2021. Rekvisition, återbetalning och redovisningar ska hänvisa till det diarie-nummer som detta beslut har.

Ärendet

Målet med hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Den som har det största behovet av hälso- och sjukvård ska ges företräde till vården enligt 3 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30).

Med primärvård avses hälso- och sjukvårdsverksamhet där öppen vård ges utan avgränsning när det gäller sjukdomar, ålder eller patientgrupper. Primärvården svarar för behovet av sådan grundläggande medicinsk behandling, omvårdnad, förebyggande arbete och rehabilitering som inte kräver sjukhusens medicinska och tekniska resurser eller annan särskild kompetens (2 kap. 6 § HSL). Med primärvård inbegrips både regionalt och kommunalt finansierad hälso- och sjukvård. Kommunalt finansierad hälso- och sjukvård utgörs bl.a. av sådan hälso- och sjukvård som ges i särskilda boendeformer eller som efter avtal med regionen ges i patienternas egna hem. Den 28 maj 2020 beslutade regeringen om propositionen Inriktningen för en nära och tillgänglig vård – en primärvårdsreform (prop. 2019/20:164) där det bl.a. föreslås att definitionen av primärvård ska ändras på så sätt att primärvården svarar för behovet av sådana åtgärder i form av medicinsk bedömning och behandling, omvårdnad, förebyggande arbete och rehabilitering som inte kräver särskilda medicinska eller tekniska resurser eller någon annan särskild kompetens.

I propositionen föreslås även en övergripande inriktning för utvecklingen av en nära och tillgänglig vård med fokus på primärvården samt tre mål för inriktningen. Inriktningsmålen är att tillgängligheten till primärvården ska öka, en mer delaktig patient, en personcentrerad vård och att kontinuiteten i primärvården ska öka.

För att stärka omställningen till en god och nära vård har regeringen fattat beslut om årliga överenskommelser med SKR, God och nära vård – en omställning av hälso- och sjukvården med fokus på primärvård, för 2019 och 2020. I överenskommelsen för 2020 avsätts medel till regionerna och kommunerna för att stödja omställningen till den nära vården och för insatser som syftar till att stärka kompetensförsörjningen samt för digitaliseringsarbetet i regionerna. Totalt avsätts cirka 6 200 000 000 kronor för överenskommelsen under 2020.

Regeringen konstaterar i prop. 2019/20:164 att när det gäller att göra primärvården mer tillgänglig finns det en särskild utmaning i att göra den tillgänglig i alla delar av landet, även de mest glest befolkade. Vidare hänvisas till studier som visat att en stark primärvård är viktig för en jämlik hälsa i befolkningen. Regeringen slår även fast att tillgången till vården ska vara densamma, oberoende av var patienten bor, men att vården inte kan förväntas vara utformad på samma sätt överallt, beroende på exempelvis skiftande förutsättningar i glesbygd och storstad.

Enligt januariavtalet, som är en sakpolitisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna, ska det bli enklare att bedriva vård på landsbygden.

I betänkandet Digifysiskt vårdval – Tillgänglig primärvård baserad på behov och kontinuitet (SOU 2019:42) föreslås att regeringen ger olika myndigheter uppdrag för att öka kunskapen om kompetensförsörjning i glesbygd och långsiktig finansiering av välfärd. Utredningen menar att en återkommande fråga om tillgänglighet till välfärd i glesbygd handlar om problematiken kring kompetensförsörjningen eftersom det är svårare att rekrytera i glesbygd. Vidare konstaterar utredningen att hälso- och sjukvården inte enskilt kan lösa detta problem men genom en tydlig satsning på tillgänglighet till vård i glesbygd kan samhället vinna både på den direkt ökade tillgängligheten till vård men också genom att närvaron i sig ökar servicen vilket i sin tur kan bidra till att göra samhället mer attraktivt för annan service och för människor att bosätta sig, något som på längre sikt kan förbättra förutsättningarna för att rekrytera personal till vårdcentraler i glesbygd.

I propositionen En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop (prop. 2017/18:179) konstaterar regeringen att kompetensförsörjningen är en av de största utmaningarna för många mindre

landsbygdskommuner inom såväl offentlig som privat sektor. Bristen på kompetens inom hälso- och sjukvården inom avlägset belägna landsbygdskommuner belyses även i Tillväxtverkets redovisning till regeringen (N2019/02735/RTL).

I glest befolkade områden på landsbygden har vårdcentraler ofta stora svårigheter att behålla personal. Genom en enkätundersökning riktad till landets vårdcentraler konstaterar Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2018) att hälften av landets vårdcentraler har minst en läkarvakans och att den totala vakansgraden på läkare uppgår till 21 procent. Totalt handlar det om mellan 1 200 och 1 500 tjänster. Andel vårdcentraler som har vakanser skiljer sig åt beroende på vilken kommuntyp det handlar om. I storstäder svarar 38 procent att de har vakanser. I städer och förorter är andelen 47 procent och i glesbygd är andelen hela 67 procent. Skillnaderna kvarstår även när hänsyn tas till skillnader i förväntat vårdbehov mätt som Care Need Index (CNI), vårdcentralens storlek samt driftsform.

Socialstyrelsen har fått i uppdrag att kartlägga hur möjligheten för flera utförare av hälso- och sjukvård att tillsammans få delta i ett valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem alternativt möjligheterna för en grupp utförare att delta i en upphandling enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, tillämpas i primärvården. Med beaktande av patientperspektivet ska Socialstyrelsen, om det inte är uppenbarligen obehövligt, lämna författningsförslag som förenklar för mindre enheter att i samverkan med andra erbjuda sina tjänster i primärvården. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 november 2021.

Närmare om uppdraget

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys ska kartlägga hur tillgänglighet, såväl fysisk som annan, och kvalitet i primärvården i Sveriges landsbygder ser ut i dag och analysera hur denna kan utvecklas för att främja en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Vidare ska myndigheten kartlägga vilken typ av tillgänglighet till och kvalitet i primärvården som befolkningen och patienter bosatta i Sveriges landsbygder förväntar sig och har behov av, både i form av digitala verktyg, fysiska mottagningar samt samordnade insatser i primärvården, t ex i form av interprofessionella team. I uppdraget ingår även att identifiera behov och förutsättningar för utförare i olika storlek att verka inom primärvården i landsbygd. I denna del av uppdraget ska Myndigheten för vård- och omsorgsanalys beakta resultatet av

Socialstyrelsens uppdrag om små utförares möjlighet att verka i primärvården (S2020/03318/FS).

Myndigheten ska utifrån sin kartläggning och analys redovisa hur berörda aktörer kan främja en ökad tillgänglighet till primärvård i landsbygd. I uppdragets genomförande ska myndigheten beakta Tillväxtanalys indelning i olika kommuntyper med avseende på landsbygdskommuner av olika karaktär.

I uppdraget ingår även att se över villkor och hinder för en långsiktigt hållbar kompetensförsörjning och digitalisering i landsbygden i syfte att möta primärvårdens nuvarande och kommande behov av personal, inklusive specialistutbildad personal såsom exempelvis specialister i allmän medicin och distriktsköterskor. Myndigheten ska ge förslag till kostnadseffektiva åtgärder som ansvariga huvudmän och arbetsgivare vid behov kan överväga för att rekrytera och bibehålla hälso- och sjukvårdspersonal i Sveriges landsbygder. Denna del av uppdraget ska genomföras i samråd med Nationella vårdkompetensrådet vid Socialstyrelsen.

För att bedriva hälso- och sjukvård och primärvård i glest befolkade områden krävs att även annan service i form av välfärdstjänster såsom skola, omsorg och annan nödvändig samhällsservice, finns tillgängliga. Genom att tillgängligheten ökar kan även servicen öka vilket kan bidra till att göra samhället mer attraktivt för annan service och för människor att bosätta sig, något som på längre sikt kan förbättra förutsättningarna för att rekrytera personal till vårdcentraler i landsbygd. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys ska mot denna bakgrund särskilt överväga hur den nationella, regionala och lokala nivån på ett samhällseffektivt sätt kan främja tillgänglighet till primärvård i landsbygd. I denna del av uppdraget ska myndigheten även inhämta kunskap och erfarenhet från Statens skolverk.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys ska även kartlägga hur andra länder stimulerar utvecklingen av primärvård i landsbygd, samt redovisa goda exempel på utveckling och effektiva lösningar för primärvården inom Sverige.

Regeringen beräknar avsätta ytterligare medel för uppdragets genomförande för 2021.

På regeringens vägnar

Lena Hallengren

Jenni Lundh

Kopia till

Statsrådsberedningen/Internrevisionen
Regeringskansliets förvaltningsavdelning EKOL
Arbetsförmedlingen
Kammarkollegiet
Socialstyrelsen
Statens skolverk
Tillväxtanalys
Sveriges Kommuner och Regioner